

ВІРШОВАНА

ПОВІСТЬ

X A M

АНАТОЛЬ ГАЛАН

EL BRUTO

(N o v e l a)

JULIAN SEREDIAK EDITOR

BUENOS AIRES — 1970 — ARGENTINA

АНАТОЛЬ ГАЛАН

ХАМ

(Віршована повість)

diasporiana.org.ua

ВИДАВНИЦТВО ЮЛІЯНА СЕРЕДЯКА

БУЕНОС - АЙРЕС — 1970 — АРГЕНТИНА

КІЛЬКА СЛІВ ПРО ХАМА

Уже XIX вік позначався в колишній Російській імперії рисами морального розкладу, знеціненням тих «вічних істин», на яких тримався християнський цивілізований світ. Бунтарство так званої передової інтелігенції переходило в заперечення всіх святощів, страшне макіявелістичне гасло «мета виправдовує засоби» ставало новою догмою. І недаремно світлі уми того часу почали пророкувати прихід царства Хама...

Цей прихід здійснився в 1917-му році, коли хунта інтернаціональних авантюристів на чолі з Леніном, захопила імперську владу в свої руки, прикриваючись різними облудними обіцянками (земля — селянам, фабрики — робітникам), перевернула догори дном усі моральні підвалини, викреслила Бога, почала під претекстом класової боротьби культивувати дику ненависть серед однородних прошарків суспільства.

В чому ж був секрет успіху більшовицької перемоги? Саме в тому, що більшовики спустили з ланцюга все злочинне, нещадне, бруталне, дали волю Хамові, і Хам залзом і кров'ю закріпив антинародну владу, очевидно, не забуваючи в першу чергу про себе.

Давні документи стверджують, що сам Ленін не

Обкладинка й ілюстрації роботи мистця
Семена Калини

Copyright 1970 by the Publisher

Imprenta "Champion". Mercedes 2163 Bg. As.

вірив у довготривалість своєї влади, припускаючи, що вона продержиться, як у свій час Паризька комуна, 71 день. Пізніше Ленін говорив: «Найбільш дивно, що все ж таки не знайшлося нікого, хто нас негайно викотив би на тачці».

Розуміється, приписувати всі «заслуги» Ленінові з його штабом не можна. Ленін керував переворотом, сидючи в Петрограді, а на місцях діяли свої місцеві Хама, знов же керуючись ленінським гаслом: усе можна, все дозволено.

Анатоль Галан у своїй віршованій повісті слушно заперечує думку про невідповідальність будь-якої країни, крім Росії, в тому, що большевицький режим міцно закріпився на всіх теренах величезної імперії. Мовляв, ті терени, чи країни ошукали брехливими обіцянками а вони повірили і програли... Але чи так було, справді? Чи змогла б пустити коріння нова влада, коли б не підтримали її свої супостати? В тому й трагедія що кожна країна вилонилася з себе поплентачів большевизму, ідейних і безідейних, які керували тодішнім життям.

Яскравою постаттю являється в повісті «Хама» Петро Буслай, в першу чергу, кар'єрист, людина без моралі. А. Галан змальовує цю постать, починаючи від її дитячих років від зкладених мовляв, з дитинства її негативних якостей. Можна сперечатися з А. Галаном щодо такої тяглості, бо ж характер суб'єкта залежить не так від природних генів, як від

далших обставин. Проте, письменник, очевидно, враховує цей можливий закид собі, і початок свідомого життя свого «героя» пов'язує з початком «великої жовтневої».

Буслай — жадібний влади. Він менше всього думає про добро народу, про якісь там високі ідеали.

Держава? Нація? Народ?

Це все утопія й химера.

Нова, нова приходить ера,

Лиш безнадійний ідіот

Тримається свого тину.

Топчи і квіти, і серця,

Кому теперки до лиця

Любити темну Україну?

Від головного Хама Буслая йдуть «пагінци», всі оті комнезани, що розкуркулювали село, активісти, що забирали останню хлібину в свого голодного сусіда, безсердечні патрулі, що супроводжували арештованих до тюрем. Уже не згадувати про виродків людського роду — чекістів, для яких життя людини важило менше, ніж зламане дерево в їх саду.

Потрясаючи образи занотував автор у своїй повісті. Ось, наприклад, благання голодного хлопчика:

— Мамо, їсти, мамо!

Тіло, як лозина.

У очах блакитних

Глибина озер.

— Сину мій коханий,

Бідозачинний синку,
Ось прийде тато,
Хліба привезе...

Тато не прийшов, бо:

Десь там на Кавказі,
Коло міста Сочі,
Напоровсь на кулі
Сталінських застав.

На кожному кроці в повісті виступає оте хамське приниження людини людиною, зневага до її мук, брутальна насмішка над кращими почуттями.

Громадянам вільних країн, що не зазнали советського режиму, тяжко повірити в ідентичність всього змалюваного автором, а між тим це не фантазія й не перебільшення, а відзеркалення чорних років, починаючи від історичного «жовтня» й аж до другої світової війни.

В наше завдання не входить критичний, з точки зору літературних позитивів і негативів, розгляд повісти, це зроблять покликані фахівці. Ми ж лише відзначаємо ж и в у ч і с т ь теми А. Галана. Вона не обмежується двадцятьма літнями сталінщини. Хам діє далі, в міжнародному масштабі. Він віддихає все, що стоїть на перешкоді його просуванню. Де пропагандою, де грішми, а де й зброєю завоює своє «право» ширити своє царство.

Стоїть у королівській позі
Над світом — войовничий Хам.

Так закінчує свою повість А. Галан. У цьому три-возможному попередженні звучить песимістична нотка, хоч, може, воно вже й не тільки безнадійно. Адже поволі росте спротив Хамові. Здорово мисляче молоде покоління рішуче відмежовується від облудного комунізму, вертається до Бога, вимагає «соціалізму з людським обличчям».

Розуміється, змаг буде не легкий. Хам не віддасть добровільно своєї влади й привілеїв, чіплятиметься за них, аж поки йому не обрубать пальців.

Та в житті нічого вічного нема. Розвалились дощенту наче б могутні імперії, зійшли зі сцени лже-наукові вчення, визирають ростки нових людських відносин, оснований не на ненависті, а на взаємній толеранції. І колись же здійсняться слова першого поборника хамства, великого Т. Шевченка:

І на оновленій землі
Врага не стане, супостата,
А буде син, і буде мати,
І буде правда на землі.

ВИДАВНИЦТВО

ВІЧНА ПРАВДА

Благословення Краю — діти.
Що більше їх, то менший сум.
Землею буде володіти
Колись оцей зелений шум.
Та не однакова їх доля,
І не однакові права.
Комусь на всьому суходолі
Земля врожаєм заспіва,
А хтось у злиднях буде скніти,
Під парканом чужим помре.
Ах, діти любі, діти — квіти,
Це все незмінне і старе.
Бо проголошена «свобода» —
Порожній і летючий звук,
Навряд знайдеться для народу
Хоч пара милосердних рук.
Лиш руки, цвяхами пробиті,
Благословляють цілий світ.
Ах, діти любі, діти — квіти,
Прийміть страждальний цей привіт!

I

З народженням мого героя,
Прийшли обставини лихі:
В той день якраз, від перепою
Впав батько жертвою стихій,
І там, де мусіли б радіти,
Незграбна довга і сумна,
Одвічний сфінкс, одвічний критик,
Лисніла дошками труна.
Усе тече, усе минає,
Давно небіжчик десь зітлів,
Вже жвавий підліток Буслаїв
Руйнує гнізда у птахів,
І тягне тихою рукою
З кишень у матері тонких,
Здобуті втомою тяжкою.
Над все принадні мідяки.
В сільській крамниці скрізь спокуса:
Медівники, шипучий квас,
Мочає в нього довгі вуса
П'яниця, дядько «Контрабас»,
Та ще й підморгує малому:
Як маєш гроші, то бери!
Нема? Біжи мерщій додому,
Ховати вміють матері...

Скрізь не бракує інструкторів
В ганебний, грішний. «лівий» бік.
Петра Буслаїва спотворив
Не той лиш сірий чоловік.
Життя, де розвінчали Бога,
І плоті підкорили дух,
Спиняє зразу, від порога,
Допитливий змагарний рух.
І серце борсається в бруді,
Хижіє зір, чорніє кров.
Ніколи там добра не буде,
Де в прірву кинуто любов!

2

Разом з ровесниками школа
Дала Петрові місце теж.
Усе, що дихає й росте,
Розумне мусить мати чоло.
Бо неписьменним — гріш ціна,
А розум дешево це купиш,
Це він народ тримає вкупі,
Криві дороги вигина,
Будує міст — аеростраду
До тих незбагнених світів.
Але Петро на даву сів,
Сказати вам, не дуже радо.
Він бачив, як учений муж,
Квартири їхньої сусіда,
Лишався часто без обіда,
А там потрапив у тюрму,
Бо не зумів боргів віддати.
Ученому Петрова мати —
З бідніших бідна удова —
Безплатно сорочки латала,
Та й прислужилася чимало
Грошима й їжею знова.
Наука, отже, річ непевна.
Від неї золота не жди.
Петро учивсь «туди-сюди».

Зате годив сильнішим ревно.
Директор маком розцвітав,
Коли улюбленець підходив.
Це він драчливих верховодів
Йому запродував, як гав.
Ніякі в школі таємниці
Лишатись довго не могли,
Малих «хахлушок» і «хахлів»
Петро тримав у рукавицях,
Та ще й їжачих, а проте,
Ніхто не міг і на хвилину
Збагнути вдачу ту зміїну,
Що пишно в хлопцеві цвіте.
Петро був кожному за брата,
І мабуть, більш усіх дурів:
Комусь в пальті підпалить вату,
У крейду вмаже вчителів,
Підставить ніжку сторожисі,
Закривши попередньо вид,
А винний в висліді не він,
А хтось там кари стережися...
За роком рік ставав назад,
Петро скінчив набридлу школу,
Якраз на літнього Миколу
Одержав добрий атестат.
Чому, за що — питати годі.
Самі лише уривки знань,
Здобуті жартом, мимоходом,
Лишились, як науці дань.

А зрештою — не в цьому справа.
В учені хлопець не тягнувсь,
Він мав собі мету одну:
Щоб за хвоста вхопити славу.
Не полководця, не купця
І не дослідника природи.
Про нього мусять всі народи,
Як про святішого отця
На папському престолі знати...
Петро на менше не годивсь,
Боявся смерти від убивць,
А так — надміру був завзятий.
І відпочивши тижнів сім,
Узяв легку валізку в руки,
І до столиці, в храм науки,
Еже абсолювентом молодим,
Поїхав, повний мрій і плянів.
Він мусить досягти гори!
Нехай хоч світ увесь згорить,
Але він вийде в отамани!

3

В високій школі перші кроки
Дались Буслаїву взнаки.
Він мусів старанно таки
Підготувати всі «уроки».
Крізь хащі формул і ділем
Пролізти, обідравши шкіру.
Там не приймалося на віру,
І славнозвіснее «але»
В устах професора, як сода.
В'їдалось в бідного Петра.
Вже тут не діяла стара,
Нахабно-впевнена метода:
Все скоромовкою жбурнуть,
Підкреслити важливу дату...
Авже ж, шкільному атестату
Не довіряли дуже. Суть —
Добірну, глибоку, сувору.
Блюзнірству й фокусам чужу
Провівши в термінах межу,
Скрізь вимагали професори.
Петро відстав на кілометр.
Догнати спробував — не в силі.
Тоді декана попросили:
Щоб наш Буслаїв не помер.

Відкласти іспити на осінь.
Тим часом він когось найме,
І ті «хвости» всі здасть, бігме,
Авжеж, успішніше, ніж досі...
Діставши спокій від завдань,
Петро у групу працювиту
Мовляв, «борців за щастя світу»
Вступив негайно, без вагань.
А мавши красномовний хист,
Та ще й диявольську упертість,
Внедовзі всім зумів утерти
Охочий задиратись ніс.
Уже про нього говорили:
«Наш молодий надійний друг».
Буслаїв прибирав до рук
Усе, що мало вплив і сили.
Він перший кинув бомбу-клич:
«Усе дозволено, все можна!»
І підхопила група кожна
Оте розпусне гасло-бич...
Якраз на обрії ясному
Незнана сходила зоря,
Уся з блакиті й янтаря.
Тризубом вінчані шоломи
Йй віддали уклін низький.
Серця співали їй «осанну»,
Стелили стежку осіяну.
Гряди, розкішна мріє мрій!
Буслаїв зважив «за» і «проти»

І добре виюхав путі.
Він точно знав — куди іти,
Що більш вразливе є на дотик.
Жбурляй обіцянок зерно
Рукою щедрою, без міри,
Врожай найвищий, «сам-чотири»,
Напевне, принесе воно.
Аж захлинаються летючки:
«До нас! До нас! До нас! До нас!
Всю землю для селянських мас!
Недолю знищимо до ручки!»
Петро Буслаїв на виду,
Яка до біса, там наука,
Коли кар'єра в двері стука,
Коли вже вистиг у саду
Чудовий плід влади і слави.
Життя дається тільки раз!
В'їзди на головах у мас
У світ широкий і яскравий.
Держава? Нація? Народ? —
Це все утопія й химера!
Нова, нова приходить ера,
Лиш безнадійний ідіот
Тримається свого тину.
Топчи і квіти, і серця!
Кому теперки до лица
Любити темну Україну?!
Петро на білому коні.
Увесь в гранатах і в набоях,

Перед наївною юрбою
Словами-золотом дзвенить:
«Поля, ліси і сіножаті
Належать вам. Прийшла пора!
Віднині буде діввора

*Увесь в гранатах і набоях,
Перед наївною юрбою
Словами-золотом дзвенить.*

Щаслива в кожній бідній хаті.
Ніхто не сміє влізти в двір,
Тягти за мотуза телицю.
Ми камінь лишим від в'язниці.
Ми оголосим вічний мир
Усім, без винятку, народам,
І над землею, як вінець,
Засяє й хмари прожене
Навіки — радісна свобода!»

ТАНЕЦЬ ПЕРЕМОГИ

Ой, що ж то за шум учинився?
Раптом от весь народ показився.
Де був лад, там розбрат, суперечки.
Замість торб через горб носять течки.

Де не взялася шура-бура,
Хуторки і садки з землі здула.
Іде дід в Божий світ, плаче сильно,
Поза тим кида дім добровільно...

На усіх лицях сміх — добре жити!
Сіяв хліб — вродив гриб, дуже ситий.
Не так став, не так чхнув, поперхнувся,
Чобіт зняв та й віддав, в «лапті» взувся.

4

Між безліччю роботи
 Згадав Петро колись:
 Учені ідіоти
 Диплома не дали.
 Диплом — поважна штука,
 То ж буде він нехай,
 І вже у двері стука
 До ректора Буслай.
 Недовга там розмова
 Точилася між них,
 У бідного старого
 Упав язик до ніг...
 Він бачив: просто в чоло
 Націлений паган,
 Петро, студент-технолог,
 Диплома вимагав...
 Які там, к бісу вади!
 Чи бити мур чолом?
 Дістав папір з шухляди
 З гербами і орлом,
 І старанно, сумлінно —
 Стовбці один в один —
 Заповнив на «відмінно»
 Дванадцять дисциплін.

За це Буслаїв владний
 Потиснув руку, встав,
 І плитку шоколяди
 На столику поклав.
 — Ви, ректоре, працюйте,
 Не бійтесь, все гаразд,
 А буде вам десь скрутно,
 Звертайтеся до нас.
 І сівши на свій «фордик»,
 Швидкий, як сто чортів,
 Буслай кудись на збори
 Напевне, покотив.
 А ректор шоколяду
 Довгенько розглядав.
 Такого й за царату
 Дарунка він не мав...
 Подержав срібну плитку,
 Подумав і жбурхнув,
 Як річ безмірно гидку,
 У яму вигребну.
 Такий собі відбувся
 Веселий епізод.
 Ой, матінко-бабусю,
 Твій син не ідіот.
 Він виборов освіту,
 Він має документ.
 Девіза всього світу:
 Пильнуй, лови момент!
 Життя таке коротке.

Життя дається раз.
Перебирає чотки
Хай матінка стара,
А діти хочуть жити
Без почувань гірких.
Геть, проповідь сердиту,
Євангельські казки!
Ніде немає Бога,
Це вигадка, мара!
Ясна, ясна дорога
Буслаїва Петра!
Закон — мое бажання,
А право — кулемет.
Не водимо компаній
З тим вітром, що не дме.
Ой, вітре — чортогоне,
Лети вперед, вперед!
Нехай в стихії тоне
Віджиле і старе.
Що більше буде трупів,
То просторніший світ.
Збираймося до купи,
Еліто всіх еліт!
Сучасне — нам належить,
Майбутнє — будь кому.
У просторах ведмежих
Сховаємо тюрму,
І непокірних духом
Подумати пошлем

Над тим, чи варт не слухать
Модерних теорем.
Ми будемо уперті,
Ми будемо тверді.
Аж доки не помер ти,
Іди за нами, йди!

5

В тім місті, де діяв Буслаїв,
Олекса Макаренко жив.
Не ради кар'єри і слави
Пристав він до спритних вождів.

Він вірив у чисту ідею,
Якою ідея й була,
І білу тендітну лілею
Проносив дорогою зла.

Вбачав у людині людину,
І навіть похмурий наган
Виконував ролю подвійну:
Грозити й спасати від ран.

Ніколи бо так не траплялось,
Щоб шану наганом здобув.
Чимало разів, ой, чимало
Він стримував темну юрбу.

Де пахло уже самосудом,
Висіло життя на краю,
Олекса Макаренко мудро
Накидував волю свою.

— Брати, ми будуєм державу, —
Олекса спокійно казав, —

Невже ж це залізо іржаве
Не дасть нам господарських прав?!

Затьмарені очі ясніли,
І руки повзли до кишень.
Не гідна козацької сили
Безпомічна, квола мішень.

І чулася відповідь: — Вірно!
Хай котить до біса. Ходім!
Вдивлявся в комуну загірну
Роздертий сумнівами дім.

Держава, своя, не сусідська,
І хата і воля своя!
Олекса Макаренко, видко,
Не знав, що то значить — змія.

І грів її він, і лелівав,
І поруч ходив у боях.
«Стоїть сторозтерзаний Київ
І двісті розіп'ятий — я»...

Загони, загони, загони,
В шерегу ставай, не гріши!
Майорять прапори червоні,
А жовто-блакитні — в душі.

Тут лиця рожеві, безвусі,
І бороди сиві між них.
Ішли в переможному русі
Сини запорожців бучних,

І пісню в дорозі складали —
Нечувану, свіжу, нову,
І трупами землю встеляли
Авжеж не за древню Москву.

Олекса Макаренко в пеклі,
У справжньому пеклі бував,
Та, мабуть, до смертної греблі
Іще не дійшла голова.

Радій, Україно червона
І жовто-блакитна разом!
Загони, загони, загони
Під містом, під кожним селом.

Олексу відкликали з фронту,
Вже досить, очуняє хай!
І ось він державну роботу
Виконує там, де й Буслай.

ЗНАЙОМИЙ ПОРТРЕТ

Вужем пролазить маніяк
І сіє чвари та незгоди,
Бо ладний плюнути народу
В обличчя серед біла дня.
Цілком йому усе байдуже
Крім власних шкурницьких турбот,
Він каже прямо: «Ідіот,
Хто батьківщину любить дуже»...
У нього двадцять батьківщин
І певне, жодної любови.
Блукає скрізь — живий, здоровий,
Один і разом не один,
Бо має допомогу потай,
Всіх зневажає, всіх кляне,
І каже: «Трясця не мине
Того, хто йде мені навпроти»...
Нашадок Хама — юний Хам
Трима за пазухою камінь,
Юрбу розштовхує руками,
Все дозволяє тим рукам:
У жebraка торбину вкрасти,
У дівчини забрати честь.
Завжди для всякої напасти
Висока здібність в Хама єсть.

6

Життя текло собі, як річка.
 Під постріли, під лайку й крик,
 Десь своє поле невеличке
 Старанно оре чоловік.
 Залізом гуркотять заводи
 (Не всі, багато на замку).
 Проте, зуміли вряди-годи
 Заміну винайти таку:
 У власній хаті — власний виріб,
 І миловарня є, і млин.
 Аж поки житимуть у мирі.
 Не мусить трафити загин.
 Це ж наші люди, українці.
 На всяку вигадку меткі.
 Скрізь дома роблені спідниці.
 Кашкети, відра, сірники,
 І навіть ляпки на олії.
 А вже горілка — перший сорт!
 Нехай юрба собі дуріє,
 Прапори носить, хай їм чорт!
 Не нагодують ті прапори.
 Найкрасномовніші слова.
 Лише тому, хто землю оре.
 Життям завдячують знова.

Годують села центр голодний,
 Війною виснажений край.
 Комусь же треба і сьогодні
 Не тільки думати про рай —
 Обіцяну майбутню радість.

*Нехай вже люд собі дуріє,
 Прапори носить, хай їм чорт.*

Сучасне людям подавай!
 Тому і зустрічі у саді,
 Смішки, заручини знова.
 А десь народини, христини.
 Ніщо не спинить вічний рух.
 І навіть Марксові доктрини

В стіну уперлися стару.
Живе, по-перше, сам для себе
І обиватель, і герой,
Ніяких мудрощів не треба.
Щоб зрозуміти принцип той.
І можна тільки посміхнутись
З глибокодумних постанов,
Що пропагують піст і утиск
В ім'я космічних розбудов.
Хатам до космосу далеко,
До діалектики — також,
Ім дай добробут з повним глеком,
Ім спокій, ласку дай атож,
І серце кожної людини.
Як та троянда, розцвіте.

**

У Соколовської Марини
Чекали ввечорі гостей.
Приїдуть з міста дві подруги,
Знайомі хлопці будуть теж.
А ще отой прекраснодухний
Олекса із надземних вєж...
Марина думала й шарілась:
Її вподобав мрійник цей.
Яка сльїзка, жагуча сила
У нього бризкала з очей!
Він слав їй з фронту гарячкові,
Пропахлі порохом, листи:

«В моїх думках, у серці й крові, —
Писав він їй, — єдина ти.
Твоя незайманість і свіжість —
Як небо синє, степове.
Нехай чатують звірі хижі —
Ми право вибором своє,
І розбудуєм Україну,
Як пишний і розкішний сад!
Я научу тебе, Марино,
Новітній полюбити лад.
Страху не знатиме людина,
Навік замовкне свист бича.
Моя вишнева Україно,
Мое коханеє дівча!»
Марині снилося ночами,
Як лицар їде на коні,
Йому дає дорогу камінь.
До ніг схиляються вогні.
Він світлосяйний син Титана,
Вродливий, мужній Прометей,
Нащадок гетьмана Богдана,
Що з бронзи в небо аж росте.
Але Олекса — простий хлопець,
Звичайно, з серцем золотим.
В несамовитому галопі
Він мчить за долею. Чи ж з ним
Її на все життя дорога?
Марина мріяла про дім,
В якому досить буде всього...

Невже ж у віці молодім
Зазнати злидні, небезпеку,
Непевність завтрашнього дня?
Батьки Маринині далеко
Не гнали тихого коня.
Вони корінням повростали
В родючу землю степову,
І всю ту музику нову
Сприймали, наче скрегіт сталі.
Ну, а Марина — їх дочка,
Думками чиста, працьовита,
Лиш нерозважлива така:
Богдяться глянуть на забитих,
Читала б книжку про звірів,
Які вони, немов би, мудрі,
Була байдужою до пудри,
Хоч батько їй колись купив
Цей милий модний подарунок.
Хороша дівчина вона,
І зовсім не її вина,
Що їй смішний кохання трунок.
Нехай ще трохи підгосте,
Та вибере собі по волі...

**

Вже в сінях сміх, хода гостей.
Це з станції прийшли дві Олі.
Дві цокотухи молоді.
Обом не більш, як тридцять вісім,

Ім так приємно тут, у лісі,
А в місті ж гуркіт, пил і дим.
— Маринко, ти на нас чекала?
Атож, нема куди піти.
До нас чіплялись на вокзалі
Якісь приїжджі два чорти.
Питалися про батьків хутір:
Кудою ближче і прямиш?
А ми: — Не знаємо. Ми — з Бугів.
Та навпростець сюди, самі.
От ще появляться у хаті.
Один військовий, в орденах,
А другий — то якийсь пихатий,
Але ж і гарний, просто страх!
Як глянув — ноги занімили,
Такий із розуму зведе!
Іде, іде, нечиста сила,
Де дзеркало, Маринко, де?
До хати входили знадвору
Уже Олекса і Буслай.
У цю вечірню тиху пору.
Коли пахтів розкішний май.
Обидва молоді обличчя
Зірками сяяли. Цілком
Олексі френч військовий личив,
Петрові — шовк під піджаком.
Але ж різницю крити годі.
Олекса довгий і сухий.
Оті незліченні походи.

Безсонні ночі, вплив стихій
Поклали виразну печатку
На молодого вояка.
Петро між шабель не скакав,
Він мав упевнену поведку.
Широкі плечі, тонкий ніс.
Як сталь, холодні владні очі.
Він погляд привертав охоче,
Приємних надзвичайно рис
Забути довго не щастило.
Недарма жіночки міські
За ним ганялися щосили,
І тільки помаху руки
Було достатньо, щоб Буслай
Зазнав із кимсь хвилиний рай.
Петра Олекса зазнайомив,
Бо цей столичний ватажок,
Утікши від промов, книжок,
Був перше у Марини в домі.
Буслай усіх зачарував.
Він знав до біса різних жартів,
Ті гострі, дотепні слова
Було б записувати варто.
А як співав! Усе навкруг
Німіло з подиву й захоплень.
Бабусі попустили соплі.
Схиливши голови до рук,
А врівноважена Марина
З свого місця підвелась.

Неначе дівчинка мала,
І так стояла, мов камінна.
Веселий вечір хутко біг.
Уже ударило дванадцять.
Уже Олекса став прощатись,
Бо завтра вправи, спаси Біг!
Гостей до станції дівчата
З жалем, звичайно, провели
І довго з синьої імлі
Усім троїм, коли до хати
Вертались мовчки, навпростець,
Ввижався той міський співець,
Неначе велетень крилатий...

К О Н Т Р А С Т И

Не дивуйсь, соколику,
Що вродивсь ти бідний.
Два роги на волику,
А вола й не видно...

Під бровами очі чорні,
Та оба незрячі.
Тому й волик не моторний.
І візок жебрачий...

В когось жінка-молодичка —
Пишная жоржина,
А тобі — худа, як тичка.
Сухітна дружина.
Кажуть: «Так йому судилось;
Прогнівив він Бога»...
Ні, тут людська діє — «милість»,
Інше — ні до чого.

Мати рідна, бідна мати,
Де дітей ти діла?
Нащо між орлів завзятих
Хама породила?

Того Хама, що байдуже
Йому щастя роду,
Того Хама, що зіструже
Шкіру із народу.

Для якого — хай диявол
Сяде на престолі,
Він дияволіві «славу»
Проспіває з волі.

Буде Олекса державу свою.
 (Тобі, Україно, усе віддаю!)
 Він учить і мучить загони бійців,
 Орлами зробити усіх би хотів.
 Який то, до біса, борець і боець.
 Коли він не знає про право своє?
 Олекса сідає за довгим столом,
 Навколо військові зібрались гуртом,
 І дивляться всі командирові в рот.
 Він ленінські гасла пускає в народ,
 Він каже: «Колеги, за кілька сот літ
 Ми владу уперше до рук узяли.
 Республіка братня нам поміч дала,
 Ми царського здерли зі спини орла,
 І те, про що думав наш гетьман Іван,
 Теперки не мрія, а дійсність нова.
 До Чорного моря розлігся наш Край,
 Ніхто нам не скаже: податки давай!
 Ми скарби зберемо у власну «казну»,
 І знатиме світ Україну одну!
 Не «югом Росії» вважатимуть нас,
 Своя у нас мова, своя сторона.
 Культура, традиції, віра, закон.
 Ніколи сюди не повернеться трон
 Катів — Катерини, Бірона, Петра.

Навіки загинуть і горе, і страх!
 Дамо біднякам поміщицькі лани,
 Заводи — трудящим, хай роблять вони
 На себе на власних жінок і дітей,
 Не треба нам більш чужоземних гостей!»
 І довлять слова командира бійці,
 Рішучість і згода у всіх на лиці.
 — Веди, командире! Із нами весна!
 Ми били поляків, ми били Махна,
 Ще внутрішній кінчим останній роздор,
 І жовто-блакитний замає прапор.
 Зірки на кашкетах, на грудях тризуб,
 Бронзовий Хмельницький стоїть, наче
 дуб.
 — Богдане, Богдане, спусти булаву,
 Не хочемо більше іти під Москву!
 Нехай нас боронить Софія свята
 Від того твого, гетьмане, листа...
 Вирує Просвіта, і школи стають
 На рідну нам стежку, на мору свою,
 Якої раніше «і бити не могло».
 Радіє містечко, радіє село.
 У кожному серці надія й весна.
 Моя Україно, нова і ясна!

8

Тим часом ватажок Буслай
 Ізнов приєднував свій край.
 Ота тенденція державна
 В серцях людей живе віддавна.
 Чи ж має рацію вона?
 Така багата сторона
 Не вдержиться на власній осі.
 Шкода! Давай розберемося:
 Смиритись поляки не можуть,
 До «можа» хочеться, до «можа».
 Колись накриють, як пташок,
 Та й нащо ліз би я в мішок
 За ту державницьку ідею?
 Тут влада не буде моєю,
 Тут ще тримаються і далі
 Смішної давньої моралі,
 І кожен виплюне мене
 Так, як гірку, їдку пігулу.
 Де риба сітки не мине,
 Коли не поблизу намулу?
 І ось старається Буслай:
 Говорить із людьми окремо
 На ту собі пекучу тему:
 Чи лишим незалежним Край?
 Він, за дорученням Централі.

Скрізь розподілює пости.
 Наказ: добитися мети,
 А як — то вже самі деталі.
 Петро сидить і день, і ніч,
 До себе викликає, пише,
 Бо треба діяти скоріше,
 Упасти раптом, наче бич,
 На мрійні голови і спини...

**

Буслаїв їздив до Марини,
 (Так, щоб Макаренко не знав).
 Від неї лист він раз дістав —
 Такий зворушливий, наївний.
 Ось виписка з цього листа:
 «Можливо, це й не дуже зручно,
 Я випадково взнала вас...
 Ми бачилися тільки раз,
 Але потрапили ви влучно...
 Не розумію, що зі мною,
 Ще й досі ваш я чую спів,
 І думаю: чи б він хотів
 Отут, над тихою рікою,
 Хоч день, півдня хоч відпочить?
 Я згадувала кожну мить
 Тієї зустрічі із вами.
 Між гімназійними роками
 Я не знайду й одного дня.
 Коли б була така щаслива...

В саду вже достигає слива,
У нас так гарно... Приїздіть!»
Петро розгледів, що в Марини
Такі чудові очі сині,
Як стиглий колос, голова.
Суконка свіжа і нова,
І взагалі, пливли від неї
Таємні пахощі лілеї.
Жага цілинна, степова...
Дівчатко добре, що й казати!
Олекса наче розп'ятий, —
Кохая. — каже, — і по-вік!
Здурів на фронті чоловік.
Таких Марин золотокосих
Аби хотів. зустрінеш досить.
Тим часом, щоб прочистить кров,
Розважитись — вона пасує.
Шкода, що вільних днів бракує...
Буслай проліз в Олексин полк.
Улесливий, меткий, завзятий.
Посіяв сумніви в солдатів.
Мовляв, Олекса — хитрий вовк.
Ви чули? Вводяться погони,
А там «величество» на троні
Тихенько піднесуть вам знов.
Чи ж мало вам пускали кров
І нагаями й шомполами?
Ідіть із нами і за нами.
Грабуйте, що загарбав кат

Коли ж повернемось до хаг,
Владу візьмемо в свої рук
Не знатиме довіку муки
Битв революції солдат!

Була собі й така когорта :
 «Ніяких бльоків і братерств!»
 Тож послалося до чорта
 «Братів», «кузенів» і «сестер».

Хто хоче рятувати шкуру,
 Тримайсь позиції раба!
 Героя. Симона Петлюру,
 Нещадно лаяла юрба.

— Синьожупанники! Гульвіси!
 Якої треба вам влади?
 Вже нею гетьман подавився.
 А ти чого? А ти куди?

Тобі велику Україну?
 Чи погодишся й на малу?
 Московський «мат» у простір лнув.
 Вістив майбутню кабалу.

Та не зважали на погрози
 Сини степів — січовики,
 У битвах гнулися, як лози,
 І знов ішли, ішли полки —

За незалежну і державну.
 Нема колонії! Була!
 Не раз, не два гостили славно
 Майстрів від гноблення і зла.

Ой, вітри, вітри - буревії,
 Несли ви пісню бойову,
 Коли вручав народу Київ
 Давно відняту булаву.

І посміхавсь Універсалам
 Могутній бронзовий Богдан.
 Знов Україна повставала,
 Дніпром ірвучи океан.

**
 *

*І посміхавсь Універсалам
 Могутній бронзовий Богдан.*

Усе, що кращого вродили
Десь українські матері,
Навпроти з'єднаної сили
Біля кривавої зорі,
Навпроти виродків домашніх
Ішло, не важучи життям,
Тут був Микола Сагайдачний,
З фаху учитель, був Кутян —
Дослідник гнилослих бактерій,
Учений без п'яти хвилин,
Самокиш, Гузь, Михайло Щедрий —
Студенти, Ріпка Северин —
Письменник, мрійник і філософ,
Забуто їхні імена.
Бо крові, крові там лилося
Без обрахунку і без дна.
Лилось даремно, критись годі,
Цей благородний рух не був
Підкутий єдністю в народі,
Він не приваблював юрбу,
Бо кликав на самі лиш жертви,
А нагорода — десь... колись...
Юрба ж тепер хотіла жерти,
Рубала будівельний ліс,
Доценту нищила маєтки,
Впивалась спиртом. Що ж, в краю,
Де не кінчали і абетки,
Завжди короткозорий люд,
А тут ще заклики і гасла:

«Троци!» «Крой, Ванька!» «Бога нет!»
І у людей душа погасла,
Спинивсь орлинокрилий лет,
Не Україна — Гуляй-Поле,
Свое село — своя влада!
Хай сяде дідько на престолі,
Яке нам щастя, чи біда?
Відомо, з мужика не скинуть,
Не заберуть в «казну» землі!
Жовтоблакитну Україну
Знов на Голготський хрест вели,
І голову хилив Петлюра:
Де ж запорозький гордий дух?
Хто полювати міг би тура,
Лежить, як пень, і давить мух...
Опам'ятайтеся, панове,
Бо буде пізно, час настав!
Над краєм лагідним дніпровим
Видніла грізна тінь хреста.

КВИТИ І СМОРІД

В кожній мові є слово «кохаю»,
В кожному краї є небо й зірки,
І не дивно, що стежка до раю
Всім відома від давніх віків.

І не дивно, що Мері й Марія
У Новому й Старому світах.
Про майбутнє однаково мріє.
Білим голубом в небі літа.

Щось у далеч незміряну кличе,
На жертвний посвячує чин.
Біля ліжка стає Беатріче,
Таємницю шепоче вночі...

І приходять у лицарських шатах
Той, для кого нема заборон.
І стають матерями дівчата.
Плідним стовбуром квітів і грон.

Тільки ж лицар — химера і мрія,
Данина світлосяйним літам.
У покірливе серце Марії
З чобітьми закрадається Хам.

І руйнує легенду блакитну.
Сіє в плеканий ґрунт будяки.

Чи ж не правда, що пишно розквітнув
В тому ґрунті неспокій гіркий?

Подивіться: нова Беатріче —
У кашкеті, в штанях-пузирях.
Зазирає настирливо в вічі,
Наче грошей шукає в очах.

І разом з сигаретовим димом
З тих чудових, оспіваних уст
Так звичайно, реально, видимо
Вилітають глаголи розпуст.

Тож сама себе топче ногами
Золота, найпринадніша з мрій.
Слава сильному! Радуйся, Хаме.
Бо воістину ти чародій!

Пішло в Марини шкереберть
 Життя спокійне і ласкаве.
 Вже не приваблюють забави,
 Буслаєм серце повне вщертъ.
 Він сниться їй у снах дівочих,
 Сніданок ділить і обід...
 Тобі, коханий мій, тобі
 Мої думки, рука і очі!
 Хоч я не знаю, хто ти є —
 Безгрішний ангел, чи диявол —
 Байдуже. Для ганьби, чи слави
 Я віддаю життя мое
 У неподільне володіння
 Тобі одному. Хай згорю.
 Не погашу мою зорю,
 Мое пробудження весінне!
 Марина мало не щодня
 У місто їздить до Буслая.
 Буслай також її кохає...
 Коханням сласного крія.
 Хто ж ти? Дружина, не дружина,
 Блискуча забавка на час?
 Ніхто, звичайно, не вінчав
 Петра Буслаїва й Марину.

Вони ще крились, а проте,
 Не вдаючися у деталі,
 Петра з одруженням вітали.
 І до міських пліткарських тем
 Весела додалась новина:
 Олексу зрадила Марина.
 Але не вірив командир,
 Сміявсь, злостився, хмурих брови.
 Його великої любови
 До дальніх вистачило б зір.
 Олекса приїздив на хутір,
 Слав подарунки, як раніш.
 Не міг він ні за який гріш
 Марину доладу збагнути.
 Привітна, як колись, вона.
 Так ясно дивиться у вічі.
 Усі підозри чоловічі
 Уміє вибрати до дна.
 — Коли ж одружимось, Марино?
 — Зажди до осени. Нехай
 Спокійним знову буде край,
 На ноги стане Україна...
 Олекса вірив і чекав.
 Чому ж плелась ота омана?
 Бо від Марининого пана
 Було передано наказ:
 Не випускати командира
 З дівочих, ніжних, милих рук.
 Методу, як земля, стару

Використовував Багіров —
Такий собі ідейний лис,
Діяч Конвенту непідкупний...
Його сумління сотні трупів
Занепокоїть не могли.
«Меч революції» несхибний,
З фаху — підручний м'ясника,
Він був господарем Чека —
Кваліфікованим і здібним.
Його боявся сам Буслай,
Хоч мав над містом повновладу.
Чека могла стріляти ззаду.
І никнув перед нею край,
Як гордий кінь перед драконом.
Все, що дивилося набік,
Хоча в мільйон не вбрало б лік,
Авжеж належало до скону.
Олекса небезпечний був.
Дурна державницька ідея
Через сучасного Енея
Могла розбурхати юрбу.
Та командира скрізь любили
І певна річ, його арешт
Навкруг хитких червоних веж
Одразу сколихнув би хвилі.
Тому спішитися не варт.
Ще встигне батько в домовину.
Нехай, закохана в Марину.
Дуріє мудра голова...

Як віск під пальцями, слухняна
Була коханка у Петра.
Куди поділася стара
До рідних ласка і пошана!
Марина каже: — Я іду.
— Надовго?
— Це не ваша справа.
Устами-фарбою кривою
Лише всміхнеться на ходу.
А то почне: — Ви сірі люди.
Крім, як про хліб, нема думок.
Ось вас зав'яжуть у мішок
Разом із хлібом. Що ж то буде?
Ставали б у сільській актив
На поміч звільненому краю...
Це так хотілося Буслаю,
Це він, властиво, говорив.
Олексо, бідний милий мрійник,
Забудь до хутора стежки!
Душі твоєї там убийник,
Хоч і привабливий такий.
Нема колишньої Марини.
Скотилась казка в небуття.
Під синім небом України
Встає спотворене життя.
Лиш чайка в'ється над степами,
Як дух святої давнини.
Вузлом зав'яжем в серці пам'ять,
Блакитні збережем огні.

Що розцвітають на Купала
У таємничому гаю.
Дивись, дивись, сльоза упала
З очей, погаслих у бою.
І чути десь скажений регіт
Над переможеним борцем.
З імлі випорскує лице
Новітніх тактик і стратегій...

11

Як тіні, проходять під вартою в'язні,
Давно їхнє тіло не бачило лазні.
Розлізлася одіж на плечах худих,
Живою могилою тхне вже від них.

*Як тіні, проходять під вартою в'язні,
Давно їхнє тіло не бачило лазні.*

Тут різні недобитки вищого класу:
Ось сивий священик сакутався в рясу,
Ось тихий, відважний колись, генерал,
Ось біла, як крейда, бабуся стара —
Остання галузка князівського роду,
Ось дівчина юна: казкової вроди.

В очах ще не зникла надія і віра:
Сьогодні їх слухати має Багіров...
Який же страшний вони скоїли злочин?
З них кожен про це розповідь вам охоче:
Воні провинилися справді, на ділі,
Лиш тим, що невдало колись народились...
Чому той священик не був чабаном?
Чом дівчини батько мав склеп із вином?
Як сміла княгиня княгинею бути?
Не можна того їм простити й забути!
Господар Чеки, повновладний Багіров,
Дивується дуже, дивується щиро:
— Ще й досі на світі живе цей народ?!
І тут же наказує тихо: «В розход!»
Тремтить секретарка. Товариш Багіров
Аж надто швидкий на засудження й вирок.
І пише: «Оскільки ці люди невинні,
Негайно надати їм волю віднині».
Читати Багіров не дуже любив,
Він підпис поставив і хвостик зробив.
І вже секретарка кричить вартовим:
— Ось маєте вирок, керуйтеся ним!
Багіров утішений. Ну, і дівча!
Шкода, що минув його мужеський час,
Ця прикрість існуючих всіх стереже,
Він може на жінку дивитись лише.
Тому й компенсує любовні діла
В той спосіб, щоб кров безупину лила.
Не знав «Робесп'єр» секретарку Тамару.

Яку б він нелюдську їй винайшов кару,
Коли б на хвилину подумати сміз,
Що в нього украли десяток мерців.
Тамара до звіра пішла у барліг,
Щоб звір безперестанку жерти не міг,
Рішучої вдачі і чину була
Ця дівчина сильна, хоч віком мала.
Вона батьківщину любила свою
І діяла так, як солдат у бою:
Маскуючись, біла в вороже чоло.
І радісно й лячно Тамарі було.
Вона викидала доноси у піч,
Старалась почути, що радять «стовпи»,
Чимало таємних накреслень Чека
Було на той час у дівочих руках.

12

Виганяли набридлих гостей
Звідусіль непокірливі хлопці.
Як більмо, умостилась на оці
Непомильна «ідея ідей»:
«Все суспільне, і землі, і житла!»
Хтось ехидно додав: «І жінки!»
У блискучому храмі для жита
Збудували міцні засіки.
Вже не чути і рідної мови.
Скрізь: «Река ширака, как Ака».
І ласкаве «Бувайте здорові!»
Замінило коротке «Пака!»
Готувалося місто до втечі.
А вожді готувались до битв.
У Буслая зійшовся надвечір
Весь місцевий партійний «сінкліт»
Був Олекса, звичайно, Багіров,
Верховоди міських установ.
Матюкали петлюрівську віру
І усіх, хто за нею ішов.
А найбільше боялися зради.
Чорт їх знає, непевний народ!
— Як у тебе, Олексо, солдати?
У чужий не ускочать город?

На лиці юнака-командира
Загадкова усмішка лягла,
— Що ж, в солдатів однакова віра,
Де їм взяти до ближнього зла?
У Буслая тріпнулось волосся,
І правиця потерла пістоль.
Ще й сьогодні йому довелося
Грати друга Олексина роль.
І чого там чекає Багіров?
Кулю в лоб а і — справі кінець.
Він не знав, як прив'язаний щиро
До Олекси був кожний боєць.
Він не знав, що сьогодні Тамара, —
Недоторкана дама Чека,
Розказала Олексі, яка
Над життям його крутиться хмара...
— Командире, повірте мені!
Всі вважають мене за страхіття.
Я ж служу тільки сонцю в блакиті
І легенді Купальських огнів...
Певне, чули імення Виговський...
То ж і в мене тече його кров,
І ніколи гендлярам московським
Не продам я до Краю любов.
Я на ваших помітила грудях
Так сміливо пришитий тризуб.
І риннула дроти розгризу,
Якщо він десь ув'язнений буде...
Це усе, Стережіться, юначе!

Вже, можливо, сьогодні вночі
Хтось за вами з арканом поскаче...

**
*

Недаремно Олекса учивсь
Боронитись від нападів спритних,
Ледве кроки почує чийсь.
Він випростує плечі гранітні.
І уже худорлява рука
Наче молот, спуститись готова.
Ділова у Буслая розмова,
А проте, небезпечна така...
І раптово, як грім, стрілянина,
Під віконням чийсь віддих важкий.
Тільки слово одно «Козаки!»
І в кімнаті — кохана Марина...
Ірвонувся до неї: — «Ходім!
Важить кожна коротка хвилина!»
Тільки бачить Олекса: не тим
Духом дихає мила Марина..
А Багіров націлив пістоль:
— Зоставайсь, командире, на місці!
Очевидно, вже кроків за сто
Поспішають до мене чекісти...
Та Олекса стрибнув, наче тур.
І Багіров упав на підлогу.
Куля в'їлась в Олексину ногу,
Хтось у стіну спрямовував стук
І кричав: — Утікайте до лиха!

Промайнула Олексина тінь,
І вже він, як сполоханий кінь,
Десь в садку, між деревами, диха.
Розривається з болю нога,
Та чи вперше зневажити рану?
У руці, наче прапор, наган,
А в очах — буйний блиск отамана.
Ось касарня, солдати. — Брати!
Я поранений, — каже Олекса. —
Це від мене чекістські чорти
Зажадали державних анексій...
Хто на їхньому боці — іди,
Не втрачай золотої нагоди.
Через західні наші пости
Вже Петлюра до міста заходить...
І гукнули солдати: — Ов-ва!
За тобою підем, командире!
Хай зірветься в Чеки голова!
Не дінде кровопивець Багіров!
Кроком маршевим вирушив полк.
Привіталися: Слава Україні!
Бій десь виник, та скоро замовк,
Розступилися сутінки сині,
І на вулицях міста ізнов
Мерехтіли ясні однострої.
Разом з осінню, а не з весною
Повернулась блакитна любов...

Олекса поздирав зірки
 І всі червоні подарунки.
 Він знов по місті ходить струнко,
 Хоч і прикульгує таки.
 Нема на хуторі Марини.
 Лиш мати плаче: — Бог забрав!
 — А не чувати тутка нині
 Щось про Буслаїва Петра?
 — Не чула, сину, присягнуся!
 Марина кажуть, вкупі з ним...
 Де він, до лиха, притягнувся?
 Це ж ти привів його в наш дім...
 Олекса слухає докори
 І хилить голову до рук.
 Чи він гадав, що вождь і друг
 Дівочу душу так спотворить?
 Марина. Мрія і любов...
 Яку відразу він помітив,
 Коли в той вечір знаменитий
 Він смерть видиму поборов...
 Нема на хуторі Марини,
 Лише покинуті батьки.
 Та він не зрадить України.
 Він знову поведе полки

За незалежну і державну,
 Без допомоги тих «братів».
 Осіння ніч вкривала плавні,
 І тоскний свист кудись летів...

**

Олексу поїзд віз до міста.
 Тук-тук! Тук-тук!
 Тук-тук! Тук-тук!
 Упала із очей завіса,
 Він задивлявся, як чорний крук
 Над Україною літає,
 І коштом випроданих рук
 Буслая, тисячів Буслаїв
 Собі готує ситий харч
 Олекса глибоко зітхав
 І думав, думав безупину:
 Як врятувати від гріха
 Свою нещасну Україну?
 Чорніла ніч, і поїзд біг
 Назустріч світлу семафорів.
 Аж раптом у якомусь морі
 Все потонуло. Крик юрби,
 Скажений гуркіт, тріск вагонів,
 Прокльони, лайка, тупіт ніг,
 І поїзд бігти вже не міг.
 Це так буслаївські загони
 Давали знак: Вони живуть,
 Вони не лишать Україну!

Боротись люто, до загину
Не свого, а тих, що путь
Боїв устелюють кістками!
Тоді вже вернемось ми самі —
Новітні друзі і вожді,
Владу заслужену тоді
Ми заберем двома руками...
Олексу чудом зберегло,
Ніде і трішки не дряпнуло.
Він ніч стояв на караулі,
А ранком клопоту було:
Знайти пораненим притулок,
Розбите зберегти майно,
Ремонт провести колійовий,
Щоб знову бігли поїзди.
Олекса вийшов із біди
Лиш в термін чотирьохдобовий.

**
*

Вернувсь до міста, чує мову
Свою, та дещо особову...
— Ви звідки є?
— З Галичини.
— Ага, приємно. Будем вкупі.
У вас які, великі групи?
Зиркнув з-під лоба галичанин.
«Чого цей пнеться в отамани?»
І запитав критично він:
— Ви що ж будете за один?

Ага! Це — рація. Олекса
Всміхнувсь прибулому здалека
І відказав йому під тон:
— Я вождь на цілий гарнізон...
Отак ішли та розмовляли,
Олексу тішили медалі
Австрійських цісарів. Хай буде,
Їх заслужили чесно люди
В боях з москвинами, авжеж.
Брати приїхали з-за меж
Російської, бодай, держави,
Щоб подивитись, що і як.
Уже ворушиться поляк.
І може б, ми у гуж еден?
Звичайно, радість нас не жде,
Багато приймемо ще лиха,
Аж поки знову стане тихо.
Олексі радісно. Свої!
Не обіцянками наймані!
Так само в крові і в огні.
В походах, пішки й на коні,
За волю б'ються галичани.

Хапавсь Петлюра на всі боки,
 Та сили, власне, не було.
 Дивилось стримано село
 На ті державні перші кроки.
 «Чому ж про землю не шелесь?
 А може, намічають викуп?»
 Пускали пропаганду дику
 Червоні підголоски десь:
 «Петлюра в німців на харчах...
 Петлюра з кайзером балакав...
 Він для німецької ломаки
 Готує край, блакитний птах»...
 Повзли чутки, неначе змії,
 Одна за другою повзли,
 І знов карбованці піс Київ
 Тихцем міняти на рублі.
 І знов молилися старенькі
 За душі бідних вояків.
 То тут, то там в повітрі плив
 Набоїв гук і шабель дзенькіт.
 А в норах темна шантрапа
 До зір підносила Буслая.
 Хоч самого його немає,
 Хоч він десь без вісті пропав.

Але ім'я було відоме,
 Як прапор, як новітній герб...
 Він землю віддає тепер,
 Він каже: — У буржуйським домі
 Беріть, що тільки до смаку!
 Питання: де знайдеш таку
 Владу турботливу і щедру?!
 Все менше, менше кілометрів
 Лишалось до столичних вез.
 Уже ніяк не розбереш —
 Хто друг, хто ворог. Серед нетрів
 Розрух, і партій, і кличів
 Розумний голову губив
 І мчав наосліп, за маною.
 Між легковажною юрбою
 Були численні тисячі,
 Що серце віддали на жертву.
 Вони вкладали хист і впертість
 У незвичайну боротьбу.
 Ніхто з них слави не здобув.
 Їх імена розвіяв вітер,
 Лиш поле, кров'ю щедро вмите,
 За труд подякувало їм
 Пшеничним колосом важким.

**

Олекса одержав короткий наказ:
 Залогу міську приготувати враз,
 І ще до світанку, розвидняє заки,

Без зайвого шуму, рушати на захід,
Рипіли вози, навантажені знов
Нехитрим походним солдатським майном.
На плечах рушниця, в кишені сухар,
Далеко, далеко десь рідний димар,
Матуся і сестри, і та, що її
Ніхто не замінить на цілій землі...
Ех, стежка вояцька, жорстокий закон!
Той волю боронить, той б'ється за трон,
Життя ж не чекає, байдуже йому!
Застрілять Ярему, застрілять Хому,
Мільйони поляжуть і Хом, і Ярем
А світло не згасне, земля не помре,
І квіти так само цвістимуть в садах,
І піснею сонце вітатиме птах.
Ех, стежка вояцька, жорстокий закон!
Для чого зі шкірою ріжуть погон?
Цвяхи забивають у голу п'яту?
Хай чорт потягнув би у пекло мету,
Яка цей страшний виправдовує гріх.
Ідуть вояки і Олекса між них,
Недавно червоний, сьогодні — стрілець,
Охочий червоних звести нашівець.
Питає Олексу тендітний вояк:
— Давно, командире, були ви в боях?
Тут ходить легенда, повір'я старе,
Неначе вас куля і спис не бере...
З обличчя задума спливає, як дим,
Олекса жартує, стає молодим.

— Це правда, вояче, над смертю я пан,
Хоч маю не менше п'ятнадцяти ран...
Здрігається хлопець. В очах — співчуття.
— Не легке у вас, командире, життя,
Та, певне, бракує інакших шляхів...
Говорить, а голос, як ластівки спів.
Ніякий це хлопець, ніякий вояк.
Відважна Тамара прибралася так.
Сказала Олексі: — «Я з вами» і — край.
Що сам собі хоче, те й думає хай
Не кваплячись, очі розплющує день,
Олекса залогу на захід веде.
А ззаду вже постріли, гуркіт і дим:
Вступає у місто модерний режим...

ПОМСТА

Раба штовхнув такий же раб.
По-рабському, образу знісни.
Вдалось невдасі злізти вище,
Набути панську ласку-скарб.
І ось незнаному рабові
Малі вклоняються раби.
Він всім наказує: роби!
Він рабство ширити готовий.
«А де ж напасник мій? Ага!
Тепер пора рахунки звести»...
І на тендітні крила чести
Важка натискує нога.
Жахливо мститься раб недавній,
(Щоб пригадав! Щоб не забув!)
Немає сил на боротьбу,
З землі тікати треба в плавні..
Та не втече нікуди дім,
А в домі діти і дружина.
Помстись до сьомого коліна,
Щоб рід розвіявся, як дим!
Оборони нас, сило Божа,
Від помсти бувшого раба!
Ніякі сльози і журба.
Ніяка просьба не pomoже.
Лиш дикий примус, хамський крик
Порядкуватимуть на світі.
Десь в янтарі та у блакиті
Устав з могили рабський вік.

15

Де був Буслай — ніхто не відав,
В запліді, в штабі, чи в Чека.
Його обличчя миловиде
Зустріти Київ не чекав.
Та ось урочиста трибуна
Вмістила ватажків, і враз
Промова запальна і юна
В юрбу зімкнуту полилась:
— Товариші! Віднині ворог
Не переступить наших меж!
Нікчемний петлюрівський мотлох
На захід котиться, авжеж,
Притягнем зрадників до суду!
Хто проти нас, той проти всіх!
Ім'ям республіки я буду
Недолюків карати цих...
Буслай — Багірова наступник,
Найвищий комісар Чека.
В льохах ізнову запах трупний,
Січе буслаївська рука
З одного тихого доносу.
(На слідство ще нема часу!)
Хто ж вирoki тепер відносить?
Хто оголошує про суд?
Марина. Мрійниця Марина.

Відтято коси золоті,
І очі лагідні і сині
Хоча і сині, та не ті.
В них холод думки і зневага
До перестрашених людей.
Де ж узялася зміна нагла
Наївних хутірських ідей?
Хто впорскнув у дівочу душу
Чуття рабині і змії?
Збентежені думки мої
Я на вагу покласти мушу,
І холодно, як той хірург,
Ножем аналізу розтяти
Невоскресиму вже мару
В вінку із чебрецю і м'яти.
Був початок Господніх справ
При світлі денному, не в ночі,
Та сотні літ в серцях жіночих
Те сяєво спокусник крав.
Смаки розбещені блудниці
Вкладав ретельно, по зерну.
Хто ж бачив діву хоч одну,
Збудовану з міцної криці?
Нестійке м'ясо і кістки
Перед навалою заліза.
О, муже, скільки ти таких
Сам за життя своє зарівав —
Улесливим квилінням слів,
Медком обіцянок ласкавих...

Сумнівної цієї слави
Ти б пам'ятати не хотів.
Приймай же зламану Марину
Такою, як вона і є.
Такою, що тобі плює
В лице за цілу Україну.

БУСЛАЙ :— Хай приведуть сюди стрільця.

МАРИНА :— Якого? Їх в льоху аж вісім.

БУСЛАЙ :— Того, що одчайдушно бився
І не здавався до кінця.

МАРИНА :— Я буду зайва, чи лишитись?

БУСЛАЙ :— Лишись. Поможеш. Він міцний.

**

БУСЛАЙ :— Отож, громадянине Ситий,
Кому служили ви з весни?

В'ЯЗЕНЬ :— Служив народові й Країні...

БУСЛАЙ :— Жовтоблакитній, чи котрій?

В'ЯЗЕНЬ :— Кінчаймо, комісарє, нині.
Ти переміг і верх тут твій.

БУСЛАЙ :— Чого спішити? Маю досить
Для співрозмовника хвилин...
Скажи, хто їсти вам приносив,
Коли у лісі ви жили?
Мовчиш? Нічого. Заговориш.
Марино! (В погляді — наказ).
І ось чудова і потворна
До в'язня тягнеться рука.
Під нігтями — болюче м'ясо.

А голка гостра, як огонь.
Кліщем Марина уп'ялася
В вояцьку струджену долонь.

БУСЛАЙ : — Не скажеш? Маєш насолоду?
Марино! (В погляді — наказ).

І ніготь ягодою глоду
На пальці загойдався враз.

В'ЯЗЕНЬ : — Ти сатана, й твоя бісиця
Тобі під пару. Ох, шкода.
Що не в спроможі я звільнитись
Від мотузок. Ти б заривав

*Кліщем Марина уп'ялася
В юнацьку струджену долонь.*

Та ще й нестримними сльозами,
Ти б чоботи лизав мої...
Хай хліб твій обернеться в камінь,
Щоб камінь ти до-віку їв
З полів родючих України.
Проклятий виродку, кінчай!
Нема найменшої причини,
Щоб зрадив я свій рідний край.

.....
І у Буслаїве обличчя,
Таке принадне для жінок.
На всю потугу чоловічу
Кривавий полетів плювок.

.....
Буслай утерся і махнув
У напрямі дверей рукою.
Марина кликнула конвою.
Конвой сунтався: — під стіну?
І вже за дві, чи три хвилини,
Знадвору, паче ляск бича,
Акорд завершення примчав
До вух Буслаїва й Марини.

16

І повелось: арешти, смерті,
 Наруга довга і тяжка.
 Неначе вирішила стерти
 Весь край диявольська рука.
 «Про що ти думав в час обіду?»
 «Кому молився уночі?»
 Не сміє жодний індивідум.
 З думками критись. Стань, кричи
 Про відданість новим ідеям,
 Про рабську відданість вождям.
 Дух запручався: «Що ж це? Де я?
 На волю хочу! Досить вам!»
 «Ха-ха! На волю? Ти ж на волі.
 Здурів від радощів? Проснись!»
 У розпачі стрункі тополі
 Руками-вітами сплелись...
 Не березуть ні дах, ні двері,
 Наказ без жартів: «Аттваряй!»
 Одвіку ще не бачив край,
 Щоб люди, наче мухи, мерли.
 Прийшов загин на вищий клас,
 А він же, власне, цвіт народу:
 Учений, що вивчав природу,
 Купець, що десять шкіл заклав,
 Герой старенький з орденами,

Поет, єпископ і чернець
 Страшними стали ворогами,
 І мученичий їм вінець
 Підносила рука Буслая...
 Мовчали всі. Озвешся — гріб.
 Нехай вже клас собі конає,
 Не по дорозі з ним, у глиб.
 Ось перемелеться та й стихне.
 Води набравши повен рот,
 Буслаївих і право їхне
 Пасивно підпирав народ.
 А тут вже землю ділять села.
 Валками перевозять спирт...
 І закрутилась каруселя.
 Тихенько вояки у двір,
 Закинувши кудись рушницю.
 Вернулись. Доля, бач, така:
 Про волю може тільки снитись,
 Тримаймось краще мужика...
 Село весіллями вирує,
 Що двір — то й музика, й пісні.
 Добра набрали у буржуїв,
 Яке не бачили й у сні.
 Ось біднячок, Іван Кислиця,
 Не мав коняки, а тепер
 В Івана коні, наче птиці,
 І молотарка, і трієр,
 Ну, а земелька — «перша кляса!»
 Аж сяє з радощів Іван.

На біса банда та здалася,
Що синій одягла жупан.
Віки живемо під Москвою,
Не голодуємо і — хай.
Тимбільш, народною рукою
Почнемо будувати рай
Для бідняків, для тих, хто з горем
У парі швендяв по шляху.
Що ті недобитки говорять,
Як злостяться! Було сміху,
Коли попа вели топити...
Піп головою все хитав,
«Ще дїждетесь, — казав він, — діти,
Пазурів гострих від ката»...
Дивак! Невже ж дурна громада?
Громади слово — це закон.
Не буде вже нового ката,
І не воскресне царський трон.
Злидар Кислиця — старшиною.
Він забезпечує людей
Угідням, лісом і водою.
І вже розмову десь веде.
Щоб у селі зробити клюба
З церковних непотрібних стін.
На вищий клас прийшов загин.
Зате для нижчих буде любов.
Земля... Це ж — мрія вікова.
І ось вона в руках, як віхоть.
Все стане добре, стане тихо

Іван Кислиця — голова
Будує хату і комору,
Щоб вистояли сотню літ!
Тепер не виженуть із двору,
Як діти виростуть малі,
Хай батька шаную згадають,
Бо не пролив, не прогуляв,
А лишив їм...

Уже Буслая
 Все місто пізнає здаля.
 Москви він виправдав довір'я —
 Непримиренний «друг-Марат».
 У недорізаних курчат
 Нехай доскубує хтось пір'я,
 А він собі через Чеку
 Діставсь до верховин завчасу,
 І врешті має, слава Марксу! —
 Посаду теплу і м'яку.
 Йому доручено країну
 Підняти з праху і руїн.
 Уже товаришку Марину
 Додому возить «лімузин»,
 Князів Голіциних господа
 З усім, що в тій господі є,
 До послуг обранця народа.
 Мое — твоє, твоє — моє —
 Це, справді, значення не має.
 Життя будується знова!
 Не раз розумного Буслая
 На раду кликала Москва.
 Бо волелюбну Україну
 Тяжкенько в воза запрягти.

Ще ж ті петлюрівські чорти
 Волють битись до загіну,
 Ще ж їх підтримує село —
 Міцна столипинська фортеця.
 Тут треба вправного мистецтва,
 Щоб не за ними людство йшло.
 Буслай підтакує: — Ну, ясно!
 Нічого. Зробимо Крутнем...

**

Вставало сонце й знову гасло,
 Минали дні, а з кожним днем
 Насправді в краї спокійніше,
 Вже появилсь і крам, і харч,
 Дружина чоловіку пише:
 «Влада, бач, не така лиха.
 Того й того арештували
 За довгі їхні язика.
 А хто мовчав — гребе в чували
 Зерно з бездонних засіків,
 І на торги, на вільний ринок
 Везе, коли охота є...
 Вертайсь хутчіш на Україну,
 Влада амнестію дає
 Усім, хто бився проти неї.
 Мовляв, що було, те пройшло»...
 Поволеньки нові ідеї
 Для себе звільнювали тло.
 А далі — то вже справжній подив:

На Україні хто осів,
Негайно, а не вряди-годи
Придбати мусить словників
Та вивчити державну мову.
Кому ж вона не до смаку,
Хай залишає установу.
Шевченка вішають у кут,
Де образи висіли досі,
І навіть, навіть... (Диво з див!)
З благословення Наркомосу,
Про «ще не вмерла» чути спів.
Сміється люд: Завіщо ж бились?!
Ми завжди отакі дурні:
Шукаєм сіна для кобили.
Коли трава росте з-під ніг...

ПЛАЧ ЄРЕМІЇ

Одного народу
На чужині діти.
Чи ж не мусить згода
Міцно їх ріднити?
До лихої тями
Чвари і розбрати!
Гризтися зубами
Має брат за брата.
А чи ти зі Сходу,
Чи звідтіль, де Захід,
Одного народу
Діти-бідолахи.
Все ви загубили,
З усім попрощались.
Може, лиш могили
Від осель zostались.
Уперед дивися,
Коли лізеш вгору,
Тільки ж нахилився —
Тягне в прірву горе.
Пісне наша, пісне,
Тужна, як зітхання.
Не здавайсь, хоч трісни.
Аж до сил останніх.
Янтаря й блакиті
Хоче серце, хоче.
Діти недобиті,
Полохливі очі!

ТАМАРА :— Чому все зітхаєш, мій любий?

Чи знов пригадався Базар?
 Ти завжди над прірвою згуби,
 Та, певне, життя Божий дар
 Не час ще у тебе відняти.
 Над чим так сумуєш? Покинь!
 Дивись, у твого немовляти
 Сталева у погляді синь...
 Він виросте, буде щасливий,
 І, може, побачить за нас,
 Як, гнана з батьківської ниви,
 Сконає страшна сарана...

ОЛЕКСА :— Сумую. Не можу забути.
 За тугу мою не картай!
 Чому, як герої у Крутах,
 Не бився з напасником край?
 Чому на порозі до волі,
 Ідучи до світла з імлі,
 Праправнуки лицарів кволі
 На шию ярмо надягли?

ТАМАРА :— Бо їм обіцяли раніше
 Все те, що хотіли ми дати...

ОЛЕКСА :— Обіцянки вітер колише.
 А слово — текуча вода.

ТАМАРА :— Звичайно. Колись пригадають
 Одурені бідні раби.
 Ціною загибелі краю
 Взяли вони землю собі.

ОЛЕКСА :— Дружино! А може, вернутись?

ТАМАРА :— Куди? У сибірську тайгу?
 На злидні довічні, на утиск?

ОЛЕКСА :— У хату свою дорогу!

ТАМАРА :— Ти думаєш — лишать у хаті?

ОЛЕКСА :— Я хочу боротись...

ТАМАРА :— Один?

Чекістські катюги прокляті
 Заб'ють тобі в голову клин.

ОЛЕКСА :— Побачимо...

ТАМАРА :— Бачили досить.

І слухати прикро. Облиш!

**

Спадали вечірні роси
 З розливої густо імлі.
 І пугач — віщун лихоліття
 Полохав звірят у гаю.
 Хотілось ридати й молитись
 За долю чужу і свою.
 Хотілося рідного неба,
 Де велич Господня і рай...
 Не треба, скитальче, не треба
 У душу впускати одчай!

Десятка літ — як не було.
 Летить земля і ми із нею.
 Вчорашню запашну лілею
 Суху вже бачимо під склом
 І ненароджені світанки
 Чекають черги відійти.
 Роки спільної лихоманки
 Забралися під три чорти.
 Рясніє степ урожаєми
 І кожен має по трудах,
 Аж раптом, наче вовк із ями,
 Вилазить призабутий страх...
 «Земля, мовляв, звичайно, ваша,
 Але, як мудрий говорив,
 В гурті завжди смачніша каша...
 Міцний селянський колектив —
 Років прийдешніх запорука,
 Ніякий кат не візьме нас.
 Вступайте до комуни враз!»
 І вже в вікно десятський стука...
 «На збори! Хтось приїхав там...
 Питання надзвичайно важні»...
 І пошепки: « Чи не по сажню
 Землі залишать, брате, нам»...

Вирують збори: «На лихого!
 Не хочемо! Мое — мені!»
 Хтось пригадав про станового...
 «Не царський лад! Свобода! Ні?
 «Свобода. Ну, а все ж, пиштіться.
 Є тут частина куркулів,
 Таких, приміром, як Кислиця...
 Авжеж, їм зайвий колектив»...
 Кислиця? Учорашній злидень?
 Юрба замовкла. Це — діла!
 «Нічого в куркулів не виїде, —
 Кричить промовець, — із села
 Їх треба вигнати найскорше,
 Доволі крові попили!»
 Збиралися на чолах зморщки.
 Чи це було раніш коли,
 Щоб виганяли, як собаку?
 «Гайда до міста, там влада!»
 І ціла валка небораків
 Буслая в черзі вигляда.
 — Ви що? Відносно колективу?
 Так. Доведеться. Є декрет...
 Кислицину бабуню сиву
 Штовхнули злісно у замет.
 Складають на підводи збіжжя.
 Ведуть худобу, а людей
 Вже поїзд мчить у далеч хижу,
 В тайгу, що з розуму зведе
 Не одного, а сотні тисяч

Сірків, Макаренків, Кислиць,
Тих, хто по-справжньому трудився,
Кував свою й державну міць...
Земельку бачили? І досить.
Вона не ваша, а спільна.
Громаду знов зібратись просить
Якась приїжджа сатана...
«Кажіть: за куркуля, чи проти?»
«Звичайно, проти. Я — бідняк».
Зі зборів не пускали доти,
Аж всі признали ясно: «Так.
Бажаєм від душі колгоспу,
Нехай живе нове село!»

.....
Московську директиву гостру
Ще треба сповнити було.
Колгосп колгоспом, та не все тут,
За непогодження, за бунт
Стягнути мусять (по секрету)
В людей хлібець. Останній хунт!
Тоді в колгосп самі полізуть,
Авжеж, хто лишиться живий...
Буслай із спокоем залізним
Туртури готував нові.

ФОТО З ІСТОРІЇ

«На всіх язиках все мовчить,
Бо благоденствує»... Оце так
Тарас зирнув через роки...
І як він смів, сякий — такий,
Під Хамів підійти маєток?
Ну, що ж, нема чого казати,
Григорович хитренький був.
«Садок вишневий коло хати»
Стояв недавно та й загув...
«Раби на панщину ідуть
І діточок своїх ведуть»...
О, слово вішее Тараса,
Таке ж живуче, як земля!
Дивлюсь на тебе іздала,
Мужицька бідна сіра маса.
Крізь сонце й хмари й кілометри
Дивлюсь і плачу, аж кричу,
Бо хто коли у світі чув.
Щоб насміхалися зі смерті?!
Проте, регоче новий Хам.
І поліцейська «свобода»
Мовляв, з пошани до народа.
Рахунку не веде смертям.

— Мамо їсти! Мамо!
 Тіло, як лозинка,
 У очах блакитних —
 Глибина озер.
 — Сину мій коханий,
 Бідолашний синку,
 Ось приїде тато,
 Хліба привезе...
 А у тата птиці
 Виклювали очі,
 І мішок порожній
 Порохом припав.
 Десь аж на Кавказі,
 Коло міста Сочі,
 Напоровсь на кулі
 Сталінських застав.
 Стерегли дорогу
 Люди — вовкулаки.
 «Завертай голодних.
 Звідкіля прийшли!»
 Скільки їх лишилось
 В приміських байраках —
 Молодих і сивих
 Нуждарів землі!
 Наварила юшки

*І повисло тіло
 В сінях, на бантині.*

З яблуневих бруньок,
 І сама поїла
 Їй синові дала,
 Та тієї їжі
 Не приймає шлунок,
 Двох третин нема вже
 З їхнього села.
 Мучиться, згасає,
 Як свіча, дитина.
 Ой, не сила більше
 Матері так жить!
 І повисло тіло
 В сінях, на бантині,
 Руки — як мотузки,
 Ноги — як ножі...
 — Мамо! Що ти? Мамо!
 Труситься, не плаче,
 Тільки жах безтямний
 До землі пригнув.
 — Хлопчику, вставай-но.
 М'ясо ось коняче,
 Здохлої коняки
 Ногу роздобув...
 Це — на коноплину
 Висохлий сусіда,
 І іде покірно
 Висохле ж дитя.
 Нині наїдяться,
 А що з того вийде —

Думати не треба.
Думка — не життя.
В хатах і подвір'ях
Тихо, як в могилі,
Хтось іще конає,
Хтось сконав раніш.
Вже і не ховають
«На Україні милій.»
Розкіш це — лежати
В робленій труні.
Труп на труп у яму
Покладуть, як дрова,
Трохи, для годиться,
Нагребуть піску.
І уже вся справа
Скінчена, готова.
Навіть пес не гавкне
На ту смерть жаску!

21

У Марини чергові вродини.
Ой, і гарна ж Марина, як цвіт!
До Буслая запрошено нині
Двадцять вісім осіб на обід.

Угинається стіл від закусок,
Трудно їх перелічити всі!
П'ять кошів заморожених гусок,
Балики, судаки, івасі.

Свіжа шинка і експортний кав'яр,
А напоїв — хоч пий, хоч топись!
Призвольтеся, будьте ласкаві,
Хто при власті, той солодко їсть.

Сам Буслай виголошує тости:
За «любимого» — перший, тоді —
За дружину, за кожного гостя,
За тріумф всесоюзних подій...

Про народ уникають згадати.
Що народ? Це ж — підмуток будов.
Знов заселяться вимерлі хати
І пшениця родитиме знов.

У господі і жарти, і співи,
Раптом... Хто ж це такого пустив?!

На порозі — обідраний сивий
Найбідніший із бідних дідів...

Ірвонулась Марина. — Ой, тату!
Та Буслай спостеріг її рух.
І вже пара дебелих солдатів
Прибирає старого до рук.

— Геть, ледащо, куди зазираєш?
Повилазило? Швидше іди!
Вже бракує у власному краї
І жебрацьких стежок для ходи...

Міг впливати Буслай на Марину:
— Це не батько, примара. Пусте!
І до ранку лилось безупину
Келихами вино золоте.

Танцювали, веселі і ситі,
Від життєвих далекі турбот,
І хиталося сонце в блакиті,
Як кривавий усміхнений рот.

22

Кінчився грім, настала тиша,
У полі лагідний вітрець
Колосся вистигле колише,
І пихкає машина — жнець,
Стерню лишаючи позаду.
Спрягли сяку-таку бригаду.
Підгодували і — дайош!
Чудова уродила «рожь».
Частинку лишать Україні,
А сім частин — в союзну скриню,
Мовляв, для плянових потреб...
Із молотом схрестився серп,
Ну, і нема куди подітись.
Бо розторошить молоток...
В селі з'явилися «начполіти»,
Колгоспний чуб до ночі мок,
Щоб поле впорати скоріше.
Буслай у кабінетній тиші
Для себе склав такий баланс:
«Приблизно, в області у нас
До восьмисот померло тисяч.
Тепер, хоч гнися, хоч не гнися,
Лишається одне — колгосп».
І справді, вже нема когось,

Щоб слово вимовив протесту.
Мовчить старе і молоде.
А труд, мовляв, як «справа честі»,
Єдина тема у людей.
За вчасне вивершення пляну,
За збір врожаю без утрат,
За вірність партії віддану —
Буслай одержав цілий ряд
Похвал і орден «Знак Почоту».
Аж виріс з гордоців Буслай.
Марина кинула роботу,
Бо у Марини, врешті, знай
Усяк, кому це знати треба,
Ось-ось появиться що-небудь...
Донька, чи син? Буслаїв сина
Замовив жінці вже давно.
Тепер на світ прийде «воно»,
А що — не відає й Марина.

ХОЧЕМ МИРУ!

Вже досить крові, досить мук!
Усе, що диха, прагне миру,
Щоб жити коштом власних рук,
Щоб нести в серці теплу віру
І землю зморену свою
Любовно й пильно доглядати.
Та знов новітні супостати
Спокою людям не дають,
Під мирне підставляють ніжку,
Немов змагаючись за мир,
Пожар роздмухують самі,
На конях обрізають в'їжки,
І коні мчаться без доріг,
Посіви топчуть, нищать працю.
Це Хам — бацила провокацій,
Це він кривавий сіє сніг,
Нацьковує і галасує.
На поміч кличе, сам б'ючи.
А ти, все бачачи, мовчи.
Не смій ім'я вживати всує.
Бо не стерпить всевладний Хам,
І ти — захисник правди, лицар —
Потрапиш в пазурі поліції
І винним зостанешся сам.

23

Лише три роки відпочили,
 Набрали втраченої сили,
 У вузлик зав'язавши біль,
 Робили, тільки не собі.
 Одверто зовсім, а не потай
 Держава роззявляла рота
 На все, що ніччю, або днем
 Здобуто людським мозолем.
 Податок м'яса від корови,
 І від свині, й від гусака.
 Про молоко — немає мови,
 Давай хоч з пальця, чи з сучка...
 Ячка нести мусять кури,
 А не несуть, купи в когось.
 Податки в строк і «до ажуру»
 Повинен сповнити колгосп.
 Сповняли мовчки, примирились,
 Та ось після розкритих «змов»,
 Прийшов герой жаху й могили,
 Мерзенний виродок Єжов.
 І душить знов залізна лапа
 Мій недодушений народ.
 За що? За віщо? Кров не капа,
 Вона пливе, як повінь вод,

Вона всю землю просякає,
 І знов стоїть на висоті,
 Докраю відданий меті,
 Господар області — Буслаїв.
 У нього справно, день і ніч
 Жаска працює м'ясорубка.
 Цвіт всесоюзної різні,
 Смердюча, кровожерна купка,
 При обкоркованих дверях
 Людину обертає в прах.
 О, сльози Матері й Дружини,
 Впадїть на Божому суді
 У чашу гніву і провини!
 Радїй, господарю, радїй,
 Тобі новий готують орден
 За вміду відсіч ворогам...
 Так набуває прав на гордість
 І на хвалу — ретельний Хам.

24

Рoste в Марини син,
 Такий, як квітка, він.
 Лице, і очі, й ніс —
 Весь в батька уродивсь.
 Вже п'ятий рік йому,
 Та лиш одне «му-му»
 Уміє говорить.
 Удень, здебільша, спить,
 Вночі ж (для няньок жах!)
 Весь час він на ногах.
 Регоче і плює,
 І радо посуд б'є,
 А тому пару днів
 Котяток подавив.
 Щось з хлопцем негаразд,
 І запросили враз
 Стурбовані батьки
 Трьох лікарів з Москви
 По черзі кожен з них
 Від голови до ніг
 Малого оглядав
 І кожен думку мав.
 Що краще б це дитя
 Пішло собі з життя.

Тож присуд лікарів
 Для молодих батьків
 Страшний, як ешафот:
 Наслідник — ідіот
 Маринин цвіт зів'яв,
 Буслай, як хмара, став.
 «За що така ганьба?!»
 Не знаєш ти, хіба?
 Не знаєш, то й не знай.
 Малого здав Буслай
 У божевільних дім,
 І слід пропав за тим,
 Кого чекали так.
 Кому стелився шлях
 Найкращий, ніж усім
 Під сонцем золотим.

25

Повзе німецька лявина
 І заливає край.
 Вже й опору не ставили,
 Лиши усе, тікай!
 Дорогами і стежками
 На вимріяний схід
 У області замешкалий,
 Партійний моноліт
 Біжить, аж в'ється курява,
 Аж стугонить земля.
 Стрибнула від Проскурова
 Озброєна змія.
 І вже вона під Ніжином,
 Уже Чернігів ліг.
 Гадав Буслай, що виживе,
 Та вирватись не встиг.
 Як вовк, у коло звужене
 Потрапив провід весь.
 У ліс! У ліс! Напружено
 Перебігають десь.
 Та раптом люфа панцирна
 На них із-за горба.
 Спинилася, обмацана
 Біноклями юрба.

А потім з люка вискочив
 Довгасти́й офіцер,
 Підніс гранату високо...
 «О, зми́луйся, майн герр!»
 Та диву, ще й дивинському
 Полонені дались.
 Коли по-українському
 Почули: — Під-тяг-ни́сь!
 Угору руки й голову!
 До танка кроком руш!
 Буслаю, зовсім кволому
 З страху, якусь мару,
 Стару мару нагадував
 Дивацький офіцер...
 Не може бути! Ладаном
 Тхне спогад той, Він вмер.
 Десь кулями пронизаний.
 Розтоптаний конем...
 Ще трое німців вилізло.
 Говорять... «Про мене?!»
 Хоча чужою мовою
 Буслай не володів,
 Ім'я безпомилково він
 Своє у ній зловив...

ОЛЕКСА : — Не пізнаєш?

БУСЛАЙ : — Ні... Себто, трохи...

ОЛЕКСА : — Чому ж то трохи? Я тут весь.
 Вузькі, Буслаю, в нас дороги,
 Я знав, що ми зійдемо́сь десь...

Ось і товаришка Марина.
Не здобулись ще на дітей?
Звичайно, цілу Україну
Ви доглядали. Як росте,
Як розвивається... Приватне
Життя у вас сіреньке, страх!
А з вами хто? Чи, може, варта?
Усі в найкращих убраннях...

БУСЛАЙ :— Робітники. Звичайні люди.
Ішли у власних справах ось...

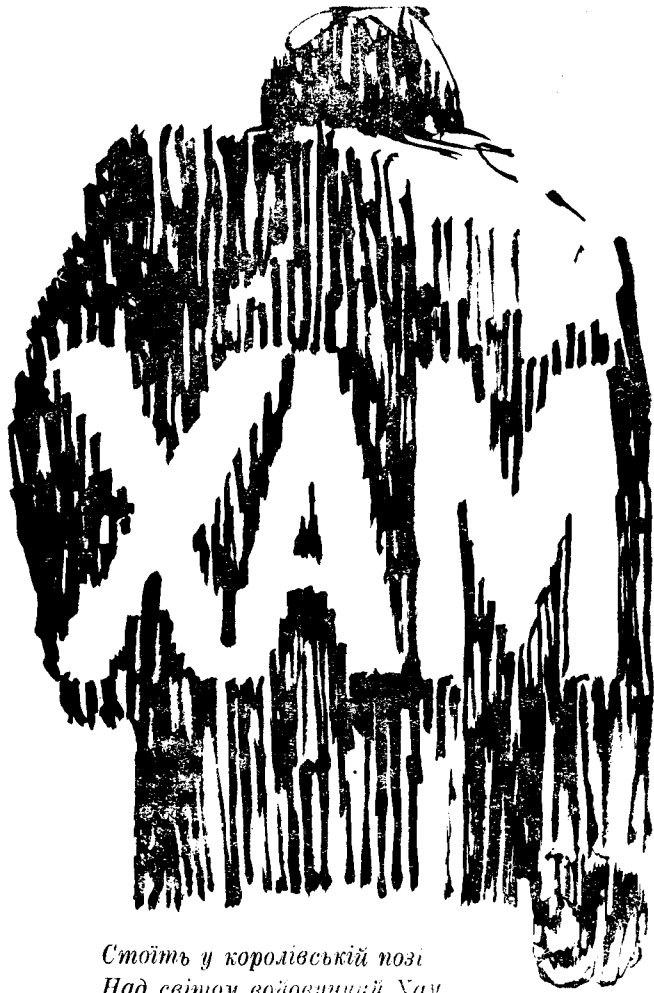
ОЛЕКСА :— Так, бачу, люди. Якось буде...
А-ну, давай розберемось!
Гм... Усі чисто з партквитками...
Відповідальні... Досить. Все!
Нема часу возитись з вами,
Ця «грушка» вас і рознесе...

МАРИНА :— В ім'я колишньої любови,
Олексю, не вбивай ти нас!
Життя дається тільки раз.
Життя для всіх таке чудове...

.....
Луна далеко розляглась.
Тіла, гранатою роздерті,
Звільнились від земних турбот,
Олексю ж мчав назустріч смерті
За бідний, зганьблений народ.

В О Л О Д А Р

Замало Хамові добра —
Лісів, полів і сіножатів.
Стоїть в очах, як та мара,
Влада ним знищених магнатів.
Одяг би радо ордени,
Що прикрашали царські груди,
Та як діла старовини
За новину піднести людям?
Як їх навчити шанувать
Все те, над чим знущавсь до цього?
І Хам вирішує: знова
Покликати на поміч Бога...
Це Бог його послав у світ,
Його — новітнього Месію.
І все, що той Месія вдіє,
Схвалити мусить людський рід.
То ж «Божу милість» причепивши
До хамських рішень і ухвал.
Так, як завжди, так, як раніше,
Всі пальці забруднив у кал.
І тими «чистими» руками
Підніс священний прапор битв
В краю, де жив народ віками
«Для звуків ніжних і молитв».

*Стоїть у королівській позі
Над світом воївничий Хам.*

У тім краю, де сині очі
І оксамитова душа.
Дивись, дивись, як кров хлюпоче
Із запорозького ковша.
Вино вже більше не оп'яняє
І кров — найкращий є напій,
А хто на землю виливає,
Того убий і кров спожий!
Диявол править чорну м'ясу
І хвіст з-під ризи, як кілок.
На землю «благодать небесну»
Жбурляє тоннами пілот...
Що то діється? Милий Боже!
Земля в крові, земля в огні.
І Хам, як лицар-переможець,
Сидить на білому коні.
Учора спродував дідизну,
Як непотрібний мотлох той.
Сьогодні ж ось справляє тризну
«По славних предках» наш герой.
І крокодилячі дле сльози:
Мир вічний пам'ять вічна вам!
Стоїть у королівській позі
Над світом воївничий Хам.

КНИЖКИ ЦЬОГО Ж АВТОРА :

1. Пахощі (Збірка оповідань)
2. Володар-страх (Драма)
3. Поразка маршала (Збірка оповідань)
4. Будні советського журналіста (Спогади)
5. Чарівна дружина (Новелі)
6. Проти шерсти (Гуморески й сатири)
7. Записки слідчого (Спогади)
8. Між двома смертями (Повість)
9. Невигадане (Збірка оповідань)
10. Пригоди Рубенса (Повість)

Este libro terminó de imprimirse
en Junio de 1970 en Talleres
Gráficos "Champion, c. Mercedes 2163
Bs. As.